

מאזן התשלומים וסחר החוץ

1. התפתחות מאזן התשלומים

ב־1961 נמשך גידול עודף היבוא — התפתחות שתחילתה ב־1960. עודף היבוא גדל ב־69 מיליון דולר והסתכם ב־402 מיליון דולר. היצוא הוסיף, אמנם, לגדול, אולם הגידול ביבוא היה רב יותר — לא רק במספרים מוחלטים, אלא גם באופן יחסי. למרות העלייה הרבה בעודף היבוא הוסיפו יתרות מטבע החוץ לגדול, שכן ההעברות החד־צדדיות הגיעו לרמת שיא של 350 מיליון דולר. כיוון שחלה עלייה בהיקף ההתחייבויות לחוץ־לארץ, היה קצב צבירת היתרות איטי מאשר בשנה הקודמת. הפער בין היבוא והיצוא גדל ב־1961 למרות השיפור בתנאי הסחר של ישראל. בשנים 1958 ו־1959 ירדו הן מחירי סחורות היבוא והן מחירי סחורות היצוא, אולם הירידה במחירי היצוא

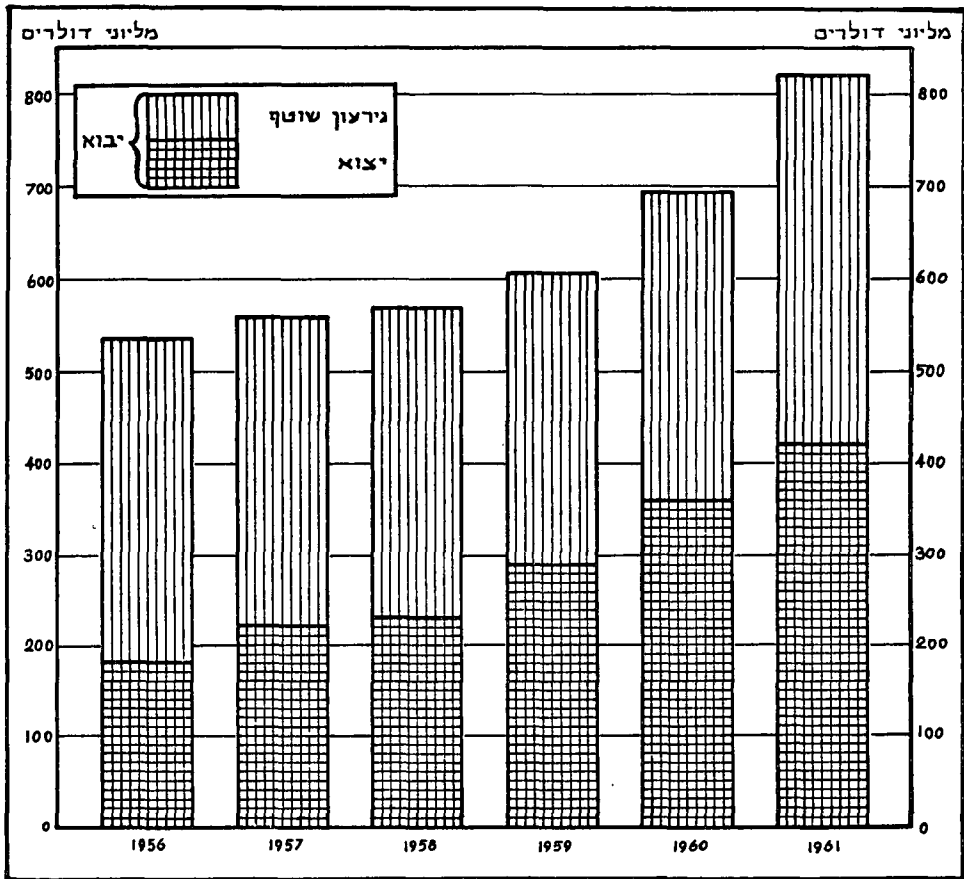
לוח ג' 1

מאזן התשלומים, לפי סעיפים עיקריים, 1960 ו־1961

(מיליוני דולרים)

1961			1960			
זכות (+) או חובה (-) נטו	חובה	זכות	זכות (+) או חובה (-) נטו	חובה	זכות	
-332.1	569.9	237.8	-280.5	490.8	210.3	(1) מוצרים
-70.3	248.9	178.6	-53.3	199.9	146.6	(2) שירותים
+349.1	—	349.1	+311.1	—	311.1	(3) העברות חד צדדיות
-53.3	818.8	765.5	-22.7	690.7	668.0	(4) סך הכל - (1) עד (3)
+140.1	—	140.1	+102.0	—	102.0	(5) תנועות הון לזמן ארוך
						(6) תנועות הון לזמן קצר
-61.4	61.4	—	-60.1	60.1	—	(לרבות יתרות מטבע חוץ)
-25.4	25.4	—	-19.2	19.2	—	(7) טעויות והשמות, נטו

היבוא, היצוא והגירעון השוטף, 1956 עד 1961

היתה גדולה יותר. ב־1960 עלו מחירי היבוא, בעוד שמחירי היצוא הוסיפו לרדת. ב־1961, לעומת זאת, ירדו מחירי היבוא במידת־מה, בעוד שבמחירי היצוא חלה עליית־מה. אולם כיוון שיבוא הסחורות גדול במידה ניכרת מיצוא הסחורות, יש למחירי היבוא השפעה רבה יותר מאשר למחירי היצוא. שנת 1961 היתה השנה הראשונה מאז 1956, שבה חל שיפור בתנאי הסחר. אולם בשל עודף היבוא גדול יותר הרווח למשק מהשיפור בתנאי הסחר, בשעה שמקורו של השיפור הוא בירידת מחירי היבוא. בתנאי הסחר חלה הרעה מ־100 ב־1956 ל־99 ב־1957, ל־95 ב־1958 ול־93 ב־1959; ב־1960 חל שיפור ל־95 וב־1961 ל־103. ב־1961 הביאו תגודות המחירים הבינלאומיים למשק הישראלי רווח של 10 מיליון דולר.

האטת גידול היצוא היא בעיקרה תוצאת הירידה ביבולי ההדרים, שהביאה לירידה ניכרת ביצוא פרי ההדר. האטה מסוימת חלה גם בגידול היצוא של חלק מהמוצרים התעשייתיים אשר בשנים הקודמות חל בו גידול מהיר. גם העלייה ביצוא השירותים — ובעיקר בהכנסות מתיירות — היתה קטנה מאשר ב־1960.

במחירים שוטפים עלה היבוא ב־1961 בשיעור דומה לזה של השנה הקודמת — למרות הירידה

הקלה במחירים. הפעם התרכזה העלייה ביבוא נכסי ההשקעה. בעיקר גדל יבוא מטוסים והאניות. אולם גם יבוא הציוד האחר היה גבוה במיוחד, בעקבות הגדלת היבוא על חשבון השילומים. עלייה רבה במיוחד חלה גם בהוצאות על שירותי הון, הן בתשלומי הריבית שגדלו ב־10 מיליון דולר והן בתשלומים על חשבון רווחים למשקיעי חוץ. תשלומים אלה בחלקם הושקעו מחדש, והם משתקפים בנתונים על ההשקעות מחוץ־לארץ.

לוח ג'־2

מקורות יבוא החוץ, 1959 עד 1961

(מיליוני דולרים)

1961	1960	1959	
163	152	139	יהדות העולם
51	54	49	ממשלת ארצות־הברית
199	174	137	ממשלת גרמניה המערבית
46	44	13	השקעות מחוץ לארץ, נטו
44	9	15	יבוא הון אחר לזמן ארוך
503	433	353	סך הכל
			בניכוי :
101	99	37	יצוא הון לזמן קצר
402	334	316	עודף היבוא

לאחר עלייה רבה בהעברות החד־צדדיות ב־1960 חלה עלייה נוספת בשנת 1961, בעיקר בהעברות הפיצויים האישיים מגרמניה ובהעברות על חשבון השילומים (ראה לוח ג'־2). בכל שלוש השנים האחרונות חלה צבירת יתרות ; כן עלו במידת־מה ההתחייבויות לחוץ־לארץ לזמן קצר ופקדונות תושבי חוץ. בסוף 1961 הגיעו היתרות ל־365 מיליון דולר, אולם היתרות, נטו, כלומר בניכוי ההתחייבויות לזמן קצר, הסתכמו ב־249 מיליון דולר בלבד. בשנים האחרונות הולך וגדל חלקן של ההעברות המיועדות לפרטים, ויורד חלקן של ההעברות לסקטור הציבורי. רישומה של עובדה זו ניכר בהתפתחויות במשק בגלל השוני בין התנהגות הממשלה והתנהגותם של הפרטים. חלקו של הסקטור הציבורי בהעברות ההון ירד מ־65 אחוזים ב־1958 ל־62 אחוזים ב־1959 ל־59 אחוזים ב־1960 וב־1961. התפתחות זו היא בעיקרה תוצאה של העלייה הרבה בהעברות על חשבון הפיצויים האישיים מגרמניה. לאחר התרחבות רבה ב־1960 נשאר היקף השקעות החוץ ב־1961 יציב, והסתכם ב־57 מיליון דולר, ברוטו, בקירוב.

2. היצוא

(א) יצוא המוצרים

גם ב־1961 הוסיף יצוא המוצרים לגדול, אולם קצב הגידול הואט במידה ניכרת. בעוד שב־1959 עלה היצוא, במחירים שוטפים, ב־26 אחוזים, וב־1960 — ב־19 אחוזים, לא הגיעה העלייה ב־1961 אלא ל־13 אחוזים בלבד — למרות עליית־מה במחירי היצוא לעומת ירידה בשנים

מאזן התשלומים, 1960 ו-1961

(מיליוני דולרים)

1961			1960		
זכות (+) או חובה (-) נטו	חובה	זכות	זכות (+) או חובה (-) נטו	חובה	זכות
א. מוצרים ושירותים					
-332.1	569.9	237.8	-280.5	490.8	210.3
(1) מוצרים					
+13.7	16.4	30.1	+15.5	11.4	26.9
(2) תיירות ונסיעות לחוץ לארץ					
+31.6	52.9	84.5	+24.9	43.6	68.5
(3) תחבורה					
-0.4	25.7	25.3	-0.4	22.4	22.0
(4) ביטוח					
-55.9	69.0	13.1	-43.5	51.2	7.7
(5) שירותי חוץ					
-53.0	80.5	7.5	-46.6	53.0	6.4
(6) ממשלה, לנמ"א *					
-6.3	24.4	18.1	-3.2	18.3	15.1
(7) שוונות					
-402.4	818.8	416.4	-333.8	690.7	356.9
סך הכל (1) עד (7)					
ב. העברות חד צדדיות					
העברות של פרטים					
(8) מתנות והעברות על-ידי פרטים ועולים					
+34.4	1.2	35.6	+28.3	0.8	29.1
(8.1) במזומן					
+8.4	0.1	8.5	+8.5	0.2	8.7
(8.2) בסחורות					
+110.5	1.0	111.5	+97.8	2.8	100.6
(9) פיצויים אישיים מגרמניה					
העברות הממשלה ומוסדות					
+88.3	2.6	90.9	+75.7	3.1	78.8
(10) שילומים מגרמניה					
+19.7	—	19.7	+13.9	—	13.9
(11) מענק ממשלת ארצות הברית					
+0.2	0.2	0.4	+0.2	0.1	0.3
(12) הסיוע הטכני של האו"ם					
(13) העברות הסוכנות ומוסדות אחרים					
+82.0	—	82.0	+81.3	—	81.3
(13.1) במזומן					
+5.6	—	5.6	+5.4	—	5.4
(13.2) בסחורות					
+349.1	5.1	354.2	+311.1	7.0	318.1
סך הכל (8) עד (13)					
-53.3	823.9	770.6	-22.7	697.7	675.0
סך הכל א+ב					

* לא נזכר במקום אחר.

לוח ג' 3

מאזן התשלומים, 1960 ו-1961 (המשך)

(מיליוני דולרים)

1961			1960			
זכות (+) או חובה (-) נטו	חובה	זכות	זכות (+) או חובה (-) נטו	חובה	זכות	
ג. תנועות הון נטו						
(14) הלוואות לזמן בינוני ולזמן ארוך						
+32.1	31.2	63.3	+28.3	30.4	58.7	(14.1) מלווה העצמאות והפיתוח
						(14.2) הלוואות ממשלת ארצות
+26.7	2.5	29.2	+28.5	0.5	29.0	הברית במסגרת המענק
						(14.3) הלוואות אחרות לזמן
+35.8	64.3	100.1	+1.7	70.1	71.8	ארוך ולזמן בינוני
+45.5	8.5	54.0	+43.5	9.9	53.4	(14.4) השקעות מחוץ-לארץ
+140.1	106.5	246.6	+102.0	110.9	212.9	סך הכל (14)
(15) תנועות הון לזמן קצר						
+8.0	—	8.0	-4.9	4.9	—	(15.1) הלוואות לזמן קצר
						(15.2) קרן המטבע הבינלאומית
—	—	—	—	—	—	והבנק הבינלאומי
-0.4	0.4	—	-2.9	2.9	—	(15.3) חשבונות סילוקין
+18.5	—	18.5	+35.8	—	35.8	(15.4) פקדונות חוץ
						(15.5) פקדונות ממשלת ארצות
+12.3	—	12.3	+19.0	—	19.0	הברית במסגרת המענק
-4.9	4.9	—	-5.3	5.3	—	(15.6) הון אחר לזמן קצר
-85.0	85.0	—	-103.3	103.3	—	(15.7) יתרות מטבע חוץ
-9.9	9.9	—	+1.5	—	1.5	(15.8) זהב מוניטארי
-61.4	100.2	38.8	-60.1	116.4	56.3	סך הכל (15)
+78.7	206.7	285.4	+41.9	227.3	269.2	סך הכל (14)+(15)
+25.4	1,030.6	1,056.0	+19.2	925.0	944.2	סך הכל א' עד ג'
-25.4	25.4	—	-19.2	19.2	—	טעויות והשמטות נטו

1959 ו-1960. במחירים קבועים הסתכמה עליית יצוא המוצרים ב-1961 ב-12 אחוזים לעומת עלייה של 23 אחוזים ב-1960 ושל קרוב ל-40 אחוזים ב-1959.

במבנה היצוא ניכרו המגמות שציינו את השנים האחרונות. העלייה חלה ביצוא התעשייתי וביצוא היהלומים, בעוד שהיצוא החקלאי לא עלה, ובמחירים קבועים — אף ירד ב-11 אחוזים. למן 1958 הולך ויורד משקלו של היצוא החקלאי בתוך כלל היצוא. מ-40 אחוזים מכלל היצוא עד 1958 ירד משקלו ל-26 אחוזים בלבד ב-1961, בעוד שמשקל היצוא התעשייתי עלה מ-34 ל-44 אחוזים מכלל היצוא. גם חלקו של יצוא היהלומים עלה במידת-מה. סעיף השונות, הגבוה יחסית ב-1961, כולל בעיקר מכירת אניות ישנות. משקל היצוא החקלאי בתוך הערך המוסף ביצוא גבוה ממשקלו בתוך היצוא בכלל, והוא הגיע ל-38 אחוזים ב-1961 לעומת 43 אחוזים ב-1960.

לוח ג' 4

יצוא המוצרים, לפי קבוצות עיקריות, 1960 ו-1961

(מיליוני דולרים)

הקבוצה	מדד המחירים ב-1961 (1960=100)	1960	1961		העלייה או הירידה (—)
			מחירי שוטפים 1960	מחירים שוטפים 1961	
מוצרים חקלאיים	110	63.2	57.3	63.0	-0.2
מוצרים תעשייתיים	97	89.0	106.6	103.4	14.4
יהלומים	98	56.4	66.2	64.9	8.5
שונות	100	1.7	6.5	6.5	4.8
סך הכל	101	210.3	236.6	237.8	27.5

ב-1961 חלה ירידה ניכרת ביצוא פרי ההדר, מ-9.9 מיליון תיבות ב-1960 ל-6.7 מיליון ב-1961. ירידה זו היא תוצאה של ירידת היבולים לדונם, בעיקר בגלל הודקנות הפרדסים. ההכנסות קטנו ב-13 אחוזים בלבד לעומת הירידה בכמות ביותר מ-30 אחוזים, שכן לאחר ירידות מחירים במשך השנתיים הקודמות חזרו המחירים ב-1961 ועלו ב-15 אחוזים, בערך. בעבר היו

לוח ג' 5

היצוא, לפי קבוצות עיקריות, 1958 עד 1961

(אחוזים)

	1958	1959	1960	1961
מוצרים חקלאיים	40	32	30	26
מוצרים תעשייתיים	34	40	43	44
יהלומים	25	27	26	27
שונות	1	1	1	3
סך הכל	100	100	100	100

לוח ג' 6

יצוא מוצרים עיקריים, 1960 ו-1961

(מיליוני דולרים)

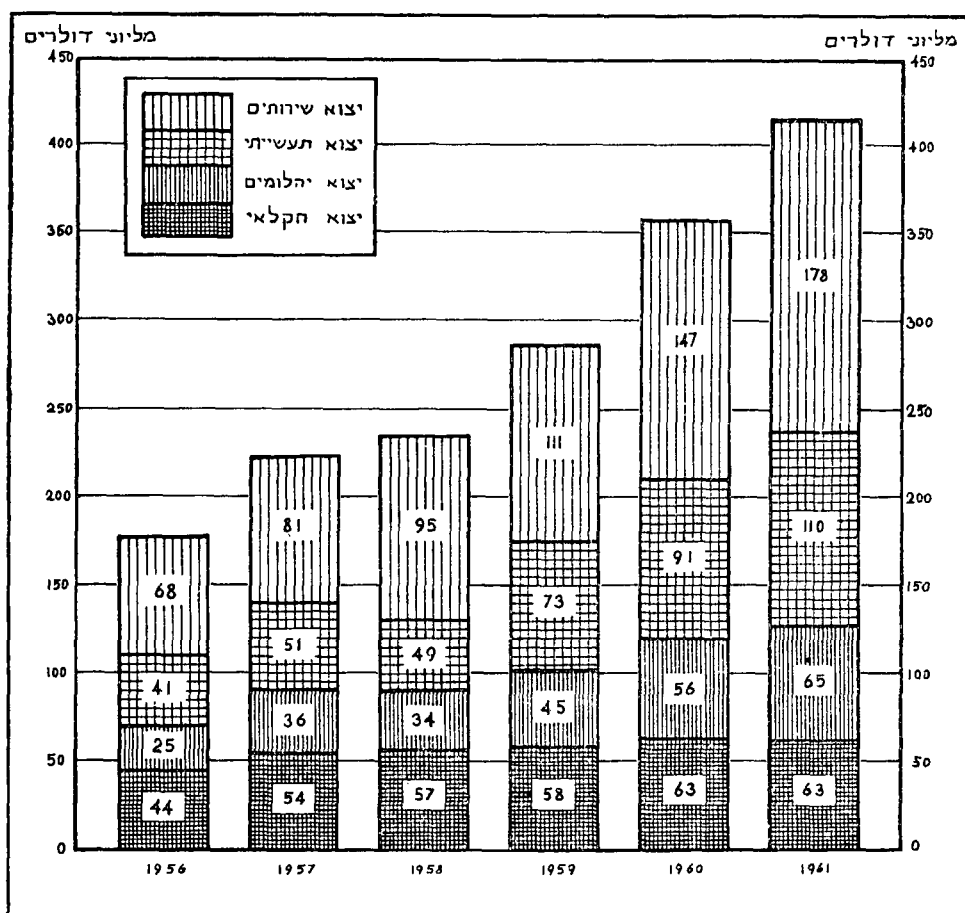
העלייה או הירידה (°) מ"1960 ל-1961		1961	1960	
אחוזים	דולרים			
מוצרים חקלאיים				
-13.1	-6.1	40.5	46.6	פרי הדר
14.0	1.5	12.2	10.7	ביצים
9.5	0.2	2.3	2.1	בוטנים
110.5	4.2	8.0	3.8	אחרים
-0.3	-0.2	63.0	63.2	סך הכל
מוצרים תעשייתיים				
1.3	0.1	7.9	7.8	מוצרי פרי הדר
13.9	0.5	4.1	3.6	שמנים
8.3	0.2	3.8	3.6	מוצרי מזון אחרים
16.2	0.6	4.3	3.7	אשלג
20.6	0.7	4.1	3.4	צמנט נחושת
47.1	1.6	5.0	3.4	מחצבים אחרים
-48.2	-1.3	1.4	2.7	מכונות
6.1	0.5	8.7	8.2	צמיגים
26.7	3.1	14.7	11.6	מכונות, מוצרי מתכת וחשמל
-20.0	-0.5	2.0	2.5	מלט
4.8	0.2	4.4	4.2	לבידים
17.1	0.7	4.8	4.1	תרופות וכימיקלים
				מוצרי טקסטיל
34.8	2.0	7.4	5.4	חוטים
20.6	0.6	3.6	3.0	אריגים
42.6	4.0	13.4	7.4	מוצרי הלבשה
4.7	0.6	13.8	12.4	מוצרי תעשייה אחרים
16.2	14.4	103.4	89.0	סך הכל
15.1	8.5	64.9	56.4	יהלומים
—	4.8	6.5	1.7	שונות
13.1	27.5	237.8	210.3	סך הכל כללי

ההדרים את עיקר היצוא החקלאי, ואילו עתה ירד חלקם מ-80 אחוזים ב-1959 ל-74 אחוזים ב-1960 ול-64 אחוזים בלבד ב-1961. יצוא הביצים הוסיף לגדול, והסתכם ב-450 מיליון ביצה, בערך של 12 מיליון דולר. כן עלה היצוא של כמה מוצרים חקלאיים אחרים, כגון בוטנים, בננות, חיטה קשה וסיבי כותנה. יצוא המוצרים החקלאיים, פרט לאלה שצוינו לעיל, הסתכם ב-3 מיליון דולר בלבד — 5 אחוזים מכלל היצוא החקלאי.

היצוא התעשייתי גדל ב-14 מיליון דולר, שהם 16 אחוזים — שיעור גידול נמוך יותר מאשר בשתי השנים הקודמות. במחירים קבועים מסתכם הגידול ב-20 אחוזים. כבשנתיים הקודמות גדל היצוא של רוב המוצרים, אולם עיקר הגידול חל ביצוא מוצרי הטקסטיל, שהיוו כמחצית מתוספת היצוא התעשייתי, וביצוא מוצרי המתכת, שהיוו 23 אחוזים מהתוספת. בשני סעיפים אלה הגיע הגידול ל-10 מיליון דולר מכלל התוספת של 14 מיליון. בענף הטקסטיל נעשו השקעות רבות בשנים האחרונות; שיווק תוצרתו של ענף זה נתקל בקשיי חדירה לשווקים חדשים, והיצוא שלו זכה לעידוד ממשלתי נרחב. בענף המתכת והחשמל חל גידול הן ביצוא מוצרי המתכת והן ביצוא

דיאגרמה ג' 2

היצוא לפי קבוצות ראשיות, 1956 עד 1961

מוצרי החשמל, כן חל גידול ביצוא המחצבים, ואילו יצוא מוצרי פרי ההדר ומוצרי המזון נשאר ללא שינוי. ביצוא המכונות והמלט חלה ירידה.

יצוא היהלומים גדל ב-9 מיליון דולר לאחר גידול של 11 מיליון ב-1960 ושל 12 מיליון ב-1959. היצוא של ענף זה עולה בהתמדה משנה לשנה כתוצאה מהרחבת כושר הייצור, מהבטחת אספקה סדירה של יהלומים גולמיים ומגידול הביקוש בשוקי חוץ. גם כאן היה הגידול במחירים קבועים רב יותר מאשר במחירים שוטפים.

ב-1961 לא חלו שינויים בפעולות הממשלה לעידוד היצוא, שלבשו בעיקר צורה של תשלום פרמיה על הערך המוסף ביצוא, אולם כללו גם אמצעי עידוד אחרים, כגון מחקר שווקים, השתתפות בירידים, פטור ממכס על חמרי גלם, מימון על-ידי בנק ישראל וכו'. תחולת הפרמיה הרגילה, של 85 אגורות לדולר של ערך מוסף, הורחבה גם על יצוא פרי ההדר, ולמעשה, חלה הפרמיה הרגילה על רובו המכריע של היצוא. למוצרים בודדים הוענקה פרמיה גבוהה יותר. הפרמיה הממוצעת על היצוא עלתה מ-2.2 ל-2.3 ל"י לדולר ב-1960 ל-2.3 ל"י לדולר בשנת 1961. לא כל הממוצע של יצוא הסחורות עלה מ-2.2 ל"י לדולר ב-1960 ל-2.3 ל"י לדולר בשנת 1961. לא כל התמיכה ביצוא באה לידי ביטוי בשער החליפין, שכן קיימות גם קרנות ענפיות לעידוד היצוא, המהוות למעשה מיסוי של השיווק המקומי לטובת היצוא.

העלייה במשקל היצוא התעשייתי ויצוא היהלומים והירידה במשקל היצוא החקלאי הביאו לירידה באחוז הממוצע של הערך המוסף. גם ביצוא החקלאי גופו ירד האחוז הממוצע של הערך המוסף בגלל ירידת חלקו של יצוא ההדרים, בעל הערך המוסף הגבוה, ועליית חלקו של יצוא הביצים, בעל הערך המוסף הנמוך. באחוז הערך המוסף של היצוא התעשייתי ושל יצוא היהלומים לא חל שינוי. בסיכומו של דבר עלתה הערך המוסף ביצוא ב-6 מיליון דולר שהם 6 אחוזים בלבד, והסתכם ב-105 מיליון דולר, בערך.

לוח ג' 7

הפדיון ואומדן הערך המוסף ביצוא המוצרים, לפי קבוצות ראשיות, 1960 ו-1961

(מיליוני דולרים)

	1960			1961		
	הפדיון	הערך המוסף	אחוז הערך המוסף	הפדיון	הערך המוסף	אחוז הערך המוסף
מוצרים חקלאיים	63.2	43.0	68	63.0	40.3	64
מוצרים תעשייתיים	89.0	43.6	49	103.4	50.6	49
יהלומים	56.4	12.4	22	64.9	14.3	22
סך הכל	208.6	99.0	47	231.3	105.2	45

ארצות הייעוד העיקריות של היצוא הוסיפו להיות ארצות-הברית, בריטניה וגרמניה המערבית. וחלקן ביצוא עלה מ-40 ל-44 אחוזים, בעיקר כתוצאה מעלייה ביצוא לארצות-הברית. ירידה מודגשת חלה בחלקן של ארצות הסכמי התשלומים בתוך כלל היצוא. עד 1958 קנו ארצות אלה כ-30 אחוזים מכלל היצוא, ועיקר העלייה ביצוא הופנתה אליהן. אולם בד בבד עם המגמה העולמית של מעבר למסגרות של סחר חופשי יותר, הולך ומצטמצם מאז מספר הארצות שאיתן יש לישראל הסכמי תשלומים, וגם היצוא לארצות הכלולות עדיין במסגרת זו אינו גדל.

ב־1961 לא חודשו ההסכמים עם איסלנד, נורבגיה, פינלנד וארגנטינה (ובתחילת 1962 פג תוקפו של ההסכם עם אורוגוואי) כך שבסוף 1961 עמדו בתוקפם הסכמי תשלומים בין ישראל ל־11 מדינות בלבד, שארבע מהן שייכות לגוש המזרחי: בולגריה, הונגריה, פולין ורומניה; שתי אחרות הן מארצות דרום אמריקה: אורוגוואי וברזיל; האחרות הן גאנה, תורכיה, יוגוסלביה, יוון ופורטוגל. ב־1961 היווה היצוא לארצות אלה 11 אחוזים מכלל היצוא לעומת 14 אחוזים ב־1960.

לוח ג' 8

היצוא, לפי ארצות הייעוד העיקריות, 1960 ו־1961

(מיליוני דולרים)

ארצות הייעוד	1960	1961	העלייה או הירידה (—) מ־1960 ל־1961	
			דולרים	אחוזים
ארצות השוק המשותף	64.6	68.4	3.8	5.9
בריטניה	36.1	35.7	-0.4	-1.1
ארצות אירופה המזרחית	4.0	6.4	2.4	60.0
שאר ארצות אירופה	45.0	47.5	2.5	5.5
ארצות הברית	29.4	39.0	9.6	32.7
אפריקה	10.5	13.0	2.5	23.8
ארצות אחרות,				
ויצוא ללא פירוט	20.7	27.8	7.1	34.3
סך הכל	210.3	237.8	27.5	13.1

ארצות השוק המשותף היו גם ב־1961 השוק הגדול ביותר למוצרים ישראליים, וקלטו כ־28 אחוזים מכלל היצוא, אולם חלקן ירד לעומת השנה הקודמת; כן ירד חלקן של שאר ארצות אירופה המערבית; ירידה זו היא תוצאה מירידת יצוא ההדרים, שארצות אירופה הן השוק הבלעדי כמעט לגביו. ביצוא התעשייתי לארצות אלה חל גידול.

(ב) יצוא השירותים

גם ב־1961 חל גידול ביצוא השירותים. יצוא זה הסתכם ב־179 מיליון דולר לעומת 147 מיליון ב־1960. גידול מסוים ניכר בכל סעיפי השירותים, אולם הגידול הבולט חל בשירותי התחבורה, המהווים גם בשנה זו קרוב למחצית מיצוא השירותים.

ההכנסות מהתחבורה הימית עלו ב־7.1 מיליון דולר והגיעו ל־55.4 מיליון דולר ב־1961 לעומת 48.3 מיליון דולר ב־1960. העלייה בהכנסות מהתחבורה האווירית הסתכמה ב־8.9 מיליון דולר, והגיעה ל־29.1 מיליון דולר. העלייה הגדולה ביותר חלה בהכנסות מהובלת משאות, שהגיעו ל־42.7 מיליון דולר — עלייה של 7 מיליון דולר לעומת 1960. ההכנסות מהסעת נוסעים עלו ב־5.7 מיליון דולר והסתכמו ב־27.6 מיליון דולר, בעוד ששאר ההכנסות עלו ב־3.3 מיליון דולר והסתכמו ב־14.2 מיליון דולר.

יצוא השירותים, 1960-1961

(מיליוני דולרים)

העלייה או הירידה (-) מ־1960 ל־1961		1961	1960	
דולרים	אחוזים			
11.9	3.2	30.1	26.9	תיירות
23.4	16.0	84.5	68.5	תחבורה
15.0	3.3	25.3	22.0	ביטוח
70.1	5.4	13.1	7.7	שירותי הון
17.2	1.1	7.5	6.4	ממשלה, לנמ"א *
19.9	3.0	18.1	15.1	שונות
21.8	32.0	178.6	146.6	סך הכל

* לא נזכר במקום אחר.

ההכנסה מתיירות הוסיפה לעלות גם ב־1961, אולם בקצב אטי יותר מאשר בשנתיים שקדמו לה. העלייה בהכנסות הסתכמה ב־10 אחוזים, בעוד שמספר התיירים עלה ב־35 אחוזים — מ־118 אלף ב־1960 ל־160 אלף ב־1961. ההכנסות, שעלו מ־176 דולר לתייר ב־1959 ל־230 דולר ב־1960, ירדו ב־1961 ל־190 דולר לתייר. ירידה זו מקורה בשתי סיבות: מצד אחד, חלה התרחבות ניכרת בתיירות העממית, ומצד שני, יש לשער כי ההפרש הגדול בין שער המטבע הרשמי לבין השער בשוק השחור נתן דחיפה להמרות מטבע בשוק השחור. השהות הממוצעת בארץ היתה שווה בשתי השנים — 11 עד 12 יום לתייר.

3. היבוא¹

יבוא המוצרים והשירותים גדל ב־1961 ב־128 מיליון דולר, שהם 18.5 אחוזים. כיוון שבמחירי היבוא חלה ירידת־מה, היה שיעור הגידול במחירים קבועים גבוה יותר — 20.4 אחוזים. העלייה הרבה ביותר חלה ביבוא נכסי ההשקעה, אולם גם ביבוא לצריכה וליצוא חלה עלייה ניכרת.

(א) יבוא המוצרים

הגידול ביבוא המוצרים הסתכם ב־79 מיליון דולר, שהם 16 אחוזים, לאחר עלייה של קרוב ל־70 מיליון דולר ב־1960. כיוון שחלה ירידת־מה במחירי היבוא, היה שיעור העלייה במחירים קבועים גבוה יותר, והגיע ל־17.7 אחוזים. העלייה הגדולה ביותר — במספרים מוחלטים ובאופן יחסי כאחד — חלה ביבוא נכסי ההשקעה, והיא הקיפה את כל סוגי הציוד. בייחוד ראוי לציין את יבוא האניות והמטוסים, שהסתכם ב־1961

¹ ניתוח השינויים במרכיבי היבוא בייעודים השונים מובא בפרק ב', "המקורות, השימושים וההכנסות".

היבוא, לפי הייעודים, 1960 ו-1961

(מיליוני דולרים)

מחירי 1958 אחוז העלייה מ-1960 ל-1961	1961	1960		מחירי 1958 אחוז העלייה מ-1960 ל-1961
מחירי 1958	מחירי 1958	מחירי 1958	מחירי 1958	מחירי 1958
15.6	44	326	282	הצריכה הפרטית
20.2	20	119	99	הצריכה הציבורית
30.3	53	228	175	ההשקעה הגולמית
18.0	28	184	156	היצוא
20.4	145	857	712	סך הכל

ב-62 מיליון דולר, לאחר שגם ב-1960 חלה בו עלייה, והוא הסתכם אז ב-36 מיליון דולר. חלקם של השילומים מגרמניה ביבוא האניות הגיע ב-1961 ל-27 מיליון דולר בלבד. בהרכב ארצות הקנייה לא חל שינוי מהותי. ארצות הברית, גרמניה המערבית ובריטניה סיפקו 57 אחוזים מהיבוא לעומת 55 אחוזים ב-1960. הקניות מארצות השוק המשותף הסתכמו ב-30 אחוזים, מארצות הברית — ב-30 אחוזים, ומשאר ארצות אירופה — ב-25 אחוזים. הקניות מארצות אסיה ואפריקה הסתכמו ב-6 אחוזים מהיבוא בלבד. משקל היבוא במסגרת הסכמי התשלומים לא היה גדול גם בשנים, שבהן תפסו הסכמים אלה מקום חשוב ביצוא, ובשנים האחרונות הוא הולך וקטן. בשנת 1960 הגיע היבוא במסגרת זו ל-7 אחוזים מכלל היבוא, והוא ירד ל-5 אחוזים ב-1961.

(ב) יבוא השירותים

יבוא השירותים גדל ב-50 מיליון דולר, בקירוב, והסתכם ב-1961 בקרוב ל-250 מיליון דולר. זהו גידול רב יותר מאשר בשנים הקודמות, וכן מהגידול ביצוא השירותים. הסעיף, בו חל הגידול הרב ביותר ואשר תפס את המקום הראשון ב-1961, הוא סעיף שירותי ההון, שהסתכם ב-69 מיליון דולר. מכלל זה כ-17 מיליון דולר הם תשלומי רווחים ודיבידנדה לעומת 10 מיליון דולר ב-1960. תשלומי הריבית הגיעו ל-52 מיליון דולר לעומת 42 מיליון ב-1960, ומזה — 36 מיליון דולר ריבית על הלוואות הממשלה, לרבות ריבית מצטברת, ו-16 מיליון דולר ריבית ששולמה על-ידי פרטים ומוסדות. ב-1960 הסתכמו תשלומי הריבית של הממשלה ב-29 מיליון דולר, ותשלומי הריבית על-ידי מוסדות ופרטים — ב-13 מיליון דולר. מכלל הוצאות בסעיף התחבורה, שהגיעו ל-53 מיליון דולר, מסתכמים תשלומי הנוסעים ב-7 מיליון דולר, וההוצאות על חכירת אניות — ב-10 מיליון דולר; היתר הן הוצאות הובלת משאות ושירותי נמל. הוצאות התחבורה הימית עלו מ-26 מיליון דולר ב-1960 ל-30 מיליון דולר ב-1961, ואילו הוצאות התחבורה האווירית — מ-18 ל-23 מיליון. ההוצאות על נסיעות לחוץ לארץ הוסיפו לגדול בשיעור ניכר, לאחר גידול ב-1960 וב-1959. גידול זה הוא תוצאה מהליברליזציה היחסית במכירת מטבע חוץ לצורכי נסיעות לחוץ לארץ.

לוח ג' 11

יבוא המוצרים, לפי הייעוד הכלכלי*, 1960 ו-1961

(מיליוני דולרים)

העלייה או הירידה (—) מ-1960 ל-1961		1961	1960	
אחוזים	דולרים			
מוצרים לתצרוכת ישירה				
-8.6	-1.6	17.0	18.6	מזון
18.2	2.8	18.2	15.4	צריכה שוטפת
3.5	0.5	14.9	14.4	בני-קיימא
3.5	1.7	50.1	48.4	סך הכל
חומרי גלם				
15.1	7.6	57.8	50.2	חומרי גלם למזון
9.1	17.3	206.6	189.3	חומרי גלם לתעשייה
-7.3	-2.1	26.7	28.8	חומרי גלם לחקלאות
-3.2	-0.7	15.0	15.7	חומרי בניין
7.8	22.1	306.1	284.0	סך הכל
נכסי השקעה				
26.6	14.0	66.7	52.7	ציוד לתעשייה ולבניין
13.7	3.1	11.5	8.4	ציוד לחקלאות
32.2	5.9	24.2	18.3	ציוד לתחבורה
69.6	25.7	62.2	36.5	אננות ומטוסים
100.0	7.3	14.6	7.3	ציוד אחר
45.4	45.9	179.2	123.2	סך הכל
-2.0	-0.7	34.2	34.9	דלק
—	—	0.3	0.3	שונות
16.1	79.1	569.9	490.8	סך הכל כללי

* החלוקה לפעמים בלוח זה שונה מאשר בלוח ג' 10.

לוח ג' 12

היבוא, לפי ארצות המוצא, 1960 ו-1961

1961		1960		
מיליוני דולרים	אחוזים	מיליוני דולרים	אחוזים	
173.7	30.5	146.0	29.8	ארצות השוק המשותף
76.6	13.5	59.3	12.1	בריטניה
6.2	1.0	4.0	0.9	אירופה המזרחית
61.4	10.8	58.6	11.9	שאר ארצות אירופה
167.9	29.6	146.4	29.8	ארצות הברית
20.8	3.6	17.8	3.6	אפריקה
63.3	11.0	58.7	11.9	שאר הארצות
569.9	100.0	490.8	100.0	סך הכל

לוח ג' 13

יבוא השירותים, 1960 ו-1961

(מיליוני דולרים)

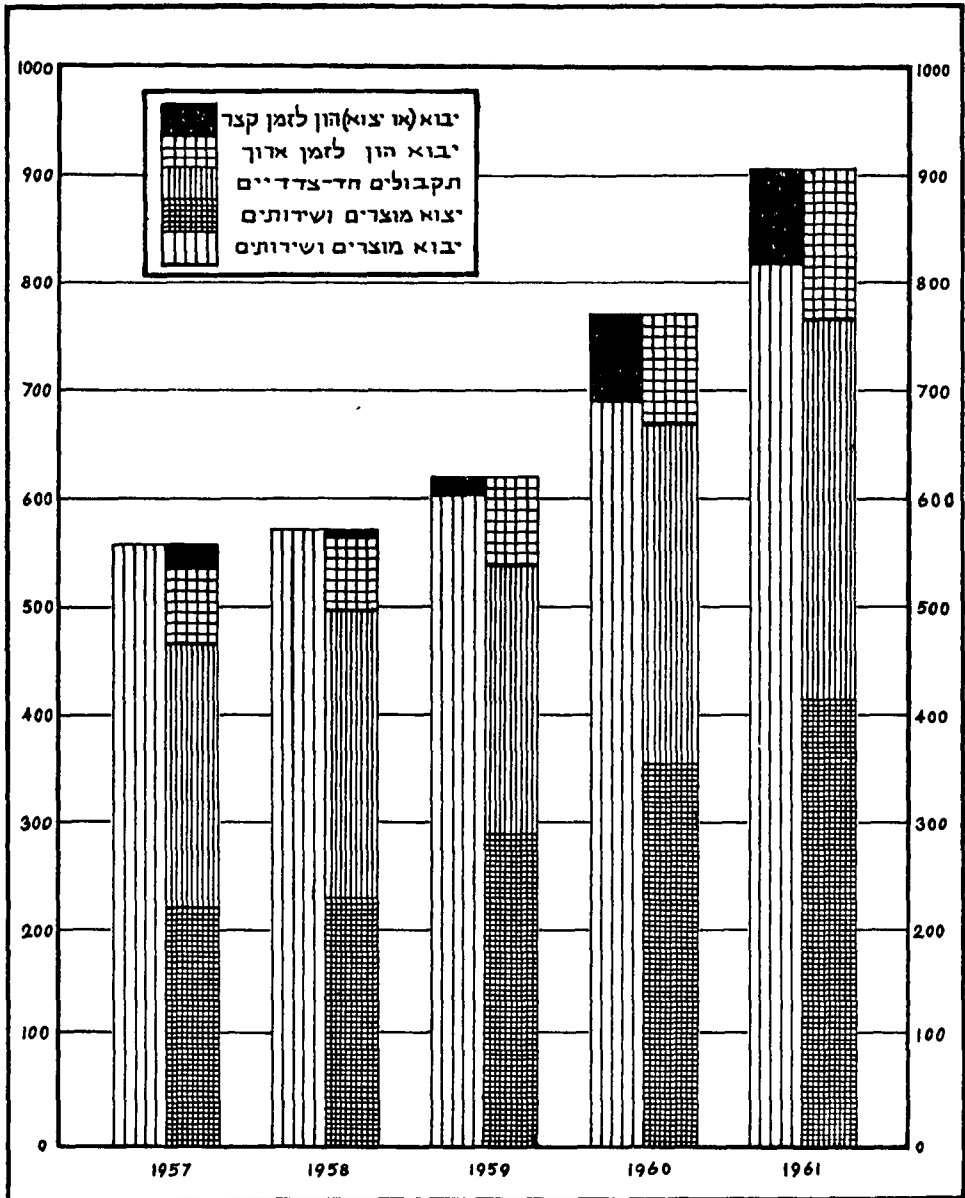
העלייה מ-1960 ל-1961		1961	1960	
מיליוני דולרים	אחוזים			
5.0	43.9	16.4	11.4	נסיעות לחוץ לארץ
9.3	21.3	52.9	43.6	תחבורה
3.3	14.7	25.7	22.4	ביטוח
17.8	34.8	69.0	51.2	שירותי הון
7.5	14.1	60.5	53.0	ממשלה, לנמ"א *
6.1	33.3	24.4	18.3	שונות
49.0	24.5	248.9	199.9	סך הכל

* לא נזכר במקום אחר.

4. התקבולים החד-צדדיים

ב-1961 חל גידול בכל סעיפי התקבולים החד-צדדיים, שהגיעו לרמת שיא של 350 מיליון דולר, בקירוב. הגידול העיקרי חל בתקבולים מהשילומים ומהפיצויים האישיים מגרמניה. הסכום השילומים מתקרב לסיומו: עד סוף 1961 הגיעו ארצה סחורות ושירותים בסכום של כ-650 מיליון דולר, שהם קרוב ל-80 אחוזים מהסכום הכולל של השילומים. למעשה, נמסרו כבר רוב ההזמנות לגבי הסכום הנותר, ומ-1962 עד 1965 יגיעו במסגרת זו סחורות ושירותים בסכום מצומצם יותר. גם ב-1961, כב-1960, היה היבוא במסגרת השילומים גבוה במיוחד, שכן הגיעו בשנה זו אניות בערך של 27 מיליון דולר, שהוזמנו עוד בשנים קודמות.

היבוא, היצוא ותמורת התשלום, ער 1961

עלייה נוספת נרשמה גם בתקבולי הפיצויים האישיים מגרמניה. העברות אלה הולכות וגדלות משנה לשנה — עם סיום הטיפול בתביעות לפיצויים, וכתוצאה מהכללת סוגים נוספים בין הזכאים לפיצויים.

הסיוע הכלכלי מארצות הברית — הן בצורת מענק ישיר, הן בצורת הלוואות מכספי התמורה של העודפים החקלאיים, והן כספים שעדיין לא נוצלו ומוחזקים כפקדונות של ממשלת ארצות

הברית — הסתכם ב־1961 58.5 מיליון דולר לעומת 51.4 מיליון דולר ב־1960. המענק הישיר גדל בשנה זו והסתכם ב־20 מיליון דולר, בקירוב, וההלוואות מקרן הפיתוח הסתכמו ב־14 מיליון דולר. שאר הסכום הוא הלוואות ופקדונות מכספי התמורה של העודפים החקלאיים. העברות המוסדות היהודיים בחוץ לארץ, אשר ב־1960 היו גבוהות במיוחד, נשארו על רמה גבוהה גם ב־1961, אולם בעוד שב־1960 ירדו התחייבויות הסוכנות בחוץ לארץ ב־2 מיליון דולר, חלה בהן ב־1961 עלייה ב־9 מיליון דולר.

לוח ג' 14

התקבולים החד־צדדיים 1960 ו־1961

(מיליוני דולרים)

1961	1960	1959	1958	
				העברות של פרטים
34.4	28.3	21.8	28.5	במזומן
8.4	8.5	8.7	8.0	בסחורות
110.5	97.8	70.7	65.4	פיצויים אישיים מגרמניה
88.3	75.7	66.4	69.7	שילומים מגרמניה
19.7	13.9	9.5	16.4	מענק ממשלת ארצות הברית
0.2	0.2	0.2	0.3	הסיוע הטכני של האו"ם
				העברות הסוכנות ומוסדות אחרים
82.0	81.3	65.5	65.9	במזומן
5.6	5.4	8.1	9.4	בסחורות
349.1	311.1	251.0	263.6	סך הכל

5. תנועות החוץ והחובות המדינה

גם ב־1961 נמשכה המגמה, שציינה את השנים האחרונות, של גידול יתרות מטבע החוץ והזחל. יתרות אלה עלו ב־95 מיליון דולר והסתכמו בסוף 1961 ב־365 מיליון דולר. למן 1958 נמצאות יתרות מטבע החוץ בקו עלייה, וקצב הגידול הוחש בשנים 1960 ו־1961. יתרות אלה, שהיו שקולות כנגד 15 אחוזים מכלל היבוא ב־1955, הגיעו ל־40 אחוזים מכלל היבוא ב־1960 ול־55 אחוזים מכלל היבוא ב־1961. היתרות, נטו, בניכוי ההתחייבויות לזמן קצר, הסתכמו ב־1961 ב־249 מיליון דולר — גידול של 74 מיליון דולר לעומת סוף 1960 — והיו שוות ל־30 אחוזים מכלל היבוא.

שלא כב־1960, בה לא גדלו, למעשה, ההתחייבויות במטבע חוץ, פרט למלווה העצמאות והפיתוח, חל ב־1961 גידול ב־36 מיליון דולר בהתחייבויות אלה, נוסף לעלייה של 32 מיליון דולר בהתחייבויות על חשבון מלוות העצמאות והפיתוח. החובות במטבע חוץ הסתכמו ב־702 מיליון דולר.

הגידול בהתחייבויות על חשבון מלווה הפיתוח הגיע ב־1961 ל־63 מיליון דולר, מזה 56 מיליון דולר ממכירת איגרות, ו־7 מיליון דולר של ריבית מצטברת. מאידך, נפדו איגרות בסך 31 מיליון דולר, מזה 3.5 מיליון בדולרים ו־27.5 מיליון בלירות ישראליות. האיגרות, שנפדו

בלירות ישראליות, נפדו בחלקן על ידי משקיעים — 12.5 מיליון דולר — ובחלקן על ידי מוסדות שונים — 8.8 מיליון דולר. 6.2 מיליון דולר נפדו על-ידי תושבים ועולים. בשנים האחרונות חל גידול בהשקעות מחוץ לארץ, שהוא במידה רבה פרי המאמצים לעידוד השקעות אלה. בשנת 1961 נשארו ההשקעות מחוץ לארץ ברמה גבוהה, כבשנה הקודמת, והסתכמו ב-57 מיליון דולר. ההשקעות הישראליות בחוץ לארץ גדלו במקצת, ואילו הגידול בהשקעות בניירות ערך זרים היה קטן מאשר בשנה הקודמת.

לות ג' 15

התחייבויות המדינה לחוץ לארץ, 1960 ו-1961

(מילוני דולרים)

(סוף התקופה)

העלייה או הירידה (—) מ-1960 ל-1961	1961	1960	
			א. התחייבויות במטבע חוץ
			(1) לזמן בינוני ולזמן ארוך
32.1	419.9	387.8	מלווה העצמאות והפיתוח
-8.2	86.6	94.8	מלווה הבנק ליבוא ויצוא
44.0	158.6	114.6	הלוואות אחרות לזמן ארוך ולזמן בינוני
67.9	665.1	597.2	סך הכל
			(2) לזמן קצר
3.1	36.5	33.4	הלוואות לזמן קצר
18.5	80.5	62.0	פקדונות חוץ
21.6	117.0	95.4	סך הכל
			(3) יתרות מטבע חוץ
0.4	0.7	0.3	יתרות נטו, על-חשבון הסכמי תשלומים
85.0	348.8	263.8	פקדונות בחוץ לארץ
9.9	16.2	6.3	זהב
95.3	365.7	270.4	סך הכל
			סך כל יתרות מטבע החוץ, נטו
73.7	248.7	175.0	((2)-(3))
			סך כל ההתחייבויות במטבע חוץ, נטו ((1)+(2)-(3))
-5.8	416.4	422.2	
39.0	276.3	237.3	ב. התחייבויות במטבע מקומי
45.5	*	*	ג. השקעות מחוץ לארץ, נטו
78.7	*	*	סך הכל כללי, נטו

* אין נתונים על יתרות ההשקעות מחוץ לארץ, אלא על תוספת ההשקעות בשנים האחרונות בלבד. לפיכך אין לדעת את הסכום הכולל של ההתחייבויות לחוץ לארץ.

לוח ג' 16

השקעות מחוץ לארץ, לפי הסוג, 1960 ו-1961

(מיליוני דולרים)

העלייה או הירידה (-) מ-1960 ל-1961	1961	1960	
4.1	36.2	32.1	העברות הון במזומנים
			העברות הון באיגרות
0.8	13.5	12.7	מלוות העצמאות והפיתוח
-5.1	3.7	8.8	העברות הון בסחורות
			השקעות במטבע ישראלי מתוך חשבונות
1.9	3.2	1.3	זרים והשקעה חוזרת של רווחים
1.7	56.6	54.9	סך כל ההשקעות מחוץ לארץ
			בניכוי:
			השקעות ישראליות בחוץ לארץ
3.3	4.2	0.9	וחיסול השקעות זרות בארץ
-3.6	6.9	10.5	השקעות בניירות ערך זרים
-0.3	11.1	11.4	סך הכל
2.0	45.5	43.5	סך כל ההשקעות מחוץ לארץ, נטו